

19-Yedi kat arşa kanatlanmış atlar: Yahya Kemal Beyatlı'da şehitlik kavramı**Hakan DEĞİRMENCİ¹**

APA: Değirmenci, H. (2020). Yedi kat arşa kanatlanmış atlar: Yahya Kemal Beyatlı'da şehitlik kavramı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 322-330. DOI: 10.29000/rumelide.843498.

Öz

Türk edebiyatının önemli simalarından biri olan Yahya Kemal Beyatlı, şiirlerini büyük ölçüde *Kendi Gök Kubbemiz* ve *Eski Şiirin Rüzgârıyla* adlı kitaplarında toplamıştır. Bu şiirlerde hayat, yaşlılık, ölüm, sonsuzluk, özlem, ruh, musiki, mimari, İstanbul, Türklük, Osmanlı tarihi, fetih ve şehitlik gibi kavram ve mevzular öne çıkmaktadır. Onun şiirlerinde, temelleri Üsküp'te çocukluğunun geçtiği yıllarda atılmış, İstanbul'un eski semt ve mekânlarında olgunlaşmış tecrübe ve dikkatlerle teşekkül eden bir medeniyet tasavvuru görülmektedir. Bu tasavvur, onun Fransız düşünürlerinden aldığı tarih ve vatan telakkisiyle beslenmiş, kendi mimari, musiki ve şiir zevkiyle de estetik bir görünüm kazanmıştır. Dolayısıyla Yahya Kemal'in şiir sanatının önemli bir cephesini milli ve romantik bir duyusuyla kaleme aldığı şiirleri oluşturmaktadır. Şairin yukarıda ismini zikrettiğimiz kitaplarında yer alan şiirlerinde, bilhassa *Akıncı* ve *Mohaç Türküsü* gibi destan-şiirlerinde, *26 Ağustos 1922* başlığı altındaki ebedileşmiş dizelerinde şehit, şehitlik ve şehadet gibi manevi değeri yüksek kavramlar işlenmiştir. Bu şiirlerin yanı sıra *Süleymaniye'de Bir Bayram Sabahı*, *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar*, *Koca Mustafapaşa*, *O Rüzgâr*, *Bir Tepeden*, *Ok, 1918*, *Akıncı* ve *Mohaç Türküsü*, *Kayıbolan Şehir*, *İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel*, *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar*, *Mihriyâr*, *Rubai* ve *Gedik Ahmet Paşa'ya Gazel ve Selimnâme*'deki manzumelerinde de kahramanlık duygusu ile birlikte şehitlik kavramı işlenmiştir. Bu çalışmada yukarıda ismini zikrettiğimiz şiirlerden hareketle şairin şiir evreninde şehadet temasının nasıl teşekkül ettiği ortaya konulmaya çalışılacak, öncesinde Yahya Kemal'de milli romantizmin oluşmasıyla ilgili tetkiklerimiz olacaktır.

Anahtar kelimeler: Yahya Kemal Beyatlı, şiir, tarih, şehitlik

The horses taking wings towards the seventh heaven: The concept of martyrdom in Yahya Kemal Beyatlı**Abstract**

Yahya Kemal Beyatlı, one of the important figures of Turkish literature, mostly collected his poems in his books named *Our Own Sky Dome* and *the Wind of the Old Poetry*. In these poems, concepts and subjects such as life, old age, death, eternity, longing, spirit, music, architecture, Istanbul, Turkishness, Ottoman history, conquest and martyrdom come to the fore. In his poems, the foundations of which were laid in the years of his childhood in Skopje, a civilization imagination formed in the old districts and places of Istanbul with mature experience and attention is seen. This vision was nourished by the understanding of history and homeland he received from his French thinkers, and gained an aesthetic appearance with his taste in architecture, music and poetry. Therefore, an important aspect of Yahya Kemal's poetry is the poems he wrote with a national and

¹ Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Aydın, Türkiye), hakan.degirmenci@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1208-6628 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 17.10.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.843498]

Adres
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli Kampüsü, Kartal-İstanbul/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com

Address
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language Teaching Education, Cevizli Campus, Kartal-İstanbul/TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com

romantic sensation. In the poems of the poet whose name we have mentioned above, especially in epic-poems such as Akıncı and Mohaç folk songs, and in his eternal lines under the title of 26 August 1922, concepts of high spiritual value such as martyrdom, martyrdom and martyrdom are mentioned. In addition to these poems, *Süleymaniye'de Bir Bayram Sabahı*, *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar*, *Koca Mustafapaşa*, *O Rüzgâr*, *Bir Tepeden, Ok, 1918*, *Akıncı ve Mohaç Türküsü*, *Kaybolan Şehir*, *İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel*, *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar*, *Mihriyâr*, *Rubai ve Gedik Ahmet Paşa'ya Gazel ve Selimnâme* the concept of martyrdom with the sense of heroism is also mentioned in the poems in *Gazel* and *Selimnâme*. In this study, we will try to reveal how the poet formed the theme of martyrdom in the poetry universe based on the poems we have mentioned above, and we will first examine the formation of national romanticism in Yahya Kemal.

Keywords: Yahya Kemal Beyatlı, poem, history, martyrdom.

Yahya Kemal'de milli romantizm ve bu bağlamda şehitlik kavramının teşekkülü

Yahya Kemal'in şiir evreninde konusunu tarihten alan, romantik bir duyuş tarzıyla işlenen şiirlere sıkça rastlanmaktadır. Bunun altında şairin çocukluk yıllarından edindiği hatıra ve dikkatlerin payı büyüktür. Bu bağlamda iki husustan bahsetmemiz gerekecektir: Nakiye Hanım ve Üsküp. Yahya Kemal kendi ifadesiyle (1960: 33) "ilk sofuluk zevkini" annesi Nakiye Hanım'dan almış, milli-manevi değerleri ilk ondan öğrenmiştir. Beş vakit namaz kılan ve akşam üstleri ölümlere Yasin okuyan annesi, oğluna Peygamber'den ve ahiretten bahsetmiştir. Mutluluk içinde geçen bir çocukluk döneminin ortasında, uzun süren bir hastalığın ardından 1897 yılının hazan aylarında Nakiye Hanım vefat eder. Henüz on üç yaşındadır, üstelik iki kardeşi daha vardır. Babasının öteden beri ilgisiz bir adam oluşu, bu trajediyi daha bir içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Yine anılarında anlattıklarına göre, annesinin defin işlemleri sırasında akrabası ve Gazi İsabey Camii'nin mütevellisinden olan Humbaracı Yaşar Bey'in elinden tutan Ahmet Âgah, annesini bildikleri bir yere defnetmekten uhrevî bir teselli yaşamış, Kur'an ve dualardan sonra oradan ayrılırken içindeki acının cehennemî ateşini bir kez daha duymuştur. Hasılı hatıralarından anladığımız kadarıyla genç Yahya Kemal'in ölüm konusunda şuuru erken açılmıştır ve bu durum hatıralarından getirdiği müktesebatla birlikte ölüme manevi değerler yüklemesine neden olacaktır. Nitekim çocukluk dönemi, gelişim psikolojisi bakımından fevkalade önem taşımaktadır. Kişiliğin temellerinin atıldığı, geliştiği ve köşe taşlarının yerlerine konulduğu bu dönem, hem genel gelişim özellikleri bakımından hem de dini gelişim bakımından önem taşımaktadır (Cüceloğlu, 1991: 363).

Bunun yanı sıra, doğup büyüdüğü Üsküp şehrindeki tarihi ve kültürel dokunun etkisinden bahsetmemiz gerekir. Bu intibalar ileride onda ölümü romantik bir duyuşla algılamasını sağlayacaktır. Üsküp o zamanlar camileriyle, evliya türbeleri ve geleneklerine bağlılıklarıyla dindar bir Osmanlı şehridir (Şentürk, 2014: 19). Yahya Kemal (1976) çocukluk anılarında "İslam toprağının en şedid bir muhitinde" ikâmet ettiklerini, evlerinin hemen önünde geniş bir mezarlık ve evliya türbeleri olduğunu, böylelikle çocukluğunun "uhrevî bir âlem"de geçtiğini anlatır. Yahya Kemal'e göre bu şehir Fatih devrinin ruhanî mezarlığıdır (Beyatlı, 1976: 46). Şair, hayalinde kaybolmaya başlayan bir şehir olarak gördüğü Üsküp'ü anlattığı *Kaybolan Şehir*'de şehrin kimliğini ortaya koyar: Buna göre Yıldırım Beyazıt Han'ın yadigârı olan Üsküp, firuze kubbeleri, bayram sabahlarındaki maneviyatı, çehresi ve ruhuyla tam bir Osmanlı şehridir. Hatta şair bu özellikleri ve dağların -Şar Dağlarının- bittiği yerde kurulması bakımından Üsküp'ü Bursa'ya benzeter. Üstelik şairin henüz on üç yaşında iken varlığına doyamadan kaybettiği biricik annesi o topraklardadır. Bu nedenlerle Üsküp ölüm ve mezarlık algısının

şairde ilk teşekkül ettiği mekândır. Şair, hatıraları arasında (1974) Üsküp'ten bahsederken evlerinin İshâkiye Camii'nin hemen bitişiğinde olduğunu ve evin karşısında geniş bir mezarlık ve bu mezarlığın içinde Gavri Baba ile Yeşil Baba türbeleri, evin kapısının hemen önünde de yüksek bir mezar taşı dikili bulunduğunu belirtir. Hülâsa, muhit-çevre ilişkisi bağlamında şairin çocukluk yıllarında Üsküp'te oluşturduğu intbaları, ilerideki duyuş ve düşünüşlerine bir nüve olacaktır.

Üçüncü olarak Balkan Savaşları'yla Üsküp, Filibe ve Selanik başta olmak üzere bütün Rumeli'nin kaybedilmesini sayabiliriz. Artık annesinin mezarı ve bütün çocukluk hatıraları işgal altındadır. Son olarak, I. Dünya Savaşı sonrası başta İstanbul olmak üzere vatan topraklarının elden çıkması, her vatansever gibi Yahya Kemal'i de derinden sarsmıştır.

Yukarıda dile getirmeye çalıştığımız kişisel tesirlerin yanı sıra, şairin aldığı eğitimin etkilerinden de bahsetmemiz gerekecektir. Yahya Kemal'in gerek sanat ve edebiyat gerekse tarih görüşlerinin teşekkülünde Paris'te geçirdiği dokuz yılın büyük rolü olmuştur (Okay, 1992: 36). Yahya Kemal, Paris'te bulunduğu dönemde Batı düşüncesini tanıma fırsatı bulmuş; Camille Julian, Albert Sorel, Albert Vandal ve Emile Borgeix gibi tarihçilerden, Bergson gibi filozofların ve Baudelaire, Mallarme ve Verlaine gibi şairlerin etkisinde kalmıştır.² Batılı bir dikkatle Selçuklu ve Osmanlı tarihlerini okumaya koyulan Yahya Kemal, tarihte "biz"i arama gayreti gösterir (Okay, 1992: 196). Şair böylelikle çocukluk yıllarından süzülerek getirdiği milli-manevi değerlerine, Avrupalı romantik bakış açısını eklemiş ve ardından imtidâd³ olarak tanımladığı bir tarih ve vatan toprağı telakkisine ulaşacaktır. Şair o dönemde zihninde oluşan arayışları "Düşünmeye başladım: Acaba bizi de Malazgirt'ten, 1071'den sonraki sekiz yüz senede Türkiye'nin toprağı yaratmamış mıdır." (Banarlı, 1965) sözleriyle açıklayacaktır. Bu bağlamda İstanbul'un tarihi semt ve mekânlarına keşif amaçlı gezilere çıkmış, hususen cami, türbe ve şehitliklere ayrı bir önem vermiştir. *Aziz İstanbul*'da o günleri anlatırken:

"Mütarekeden sonra içimde derin bir üzüntü vardı. Gönlümü avutmak için surlarda, Eyüp'te, Edirnekapı ve Topkapı semtlerinde, Süleymaniye'de, Anadolu ve Rumeli Hisarları'nda tek başıma gezmeye gidiyordum. Bu gezintilerden öğrendim ki Türk ruhu bizden ziyade bu topraklara daha yakındır. Eyüp'te türbeye yakın bir mezar taşı vardır. Üzerindeki burma kavuktan hemen anlaşılır ki altında İstanbul'a Fatih'le beraber giren biri yatıyor. Bugün yaşayan en milli şairimizde bu taştaki hissedilen Türk ruhu yoktur (1992: 144, 14).

Yahya Kemal'de tarih-mekân ilişkisi içinde, mimari-musiki-edebiyatın tahkim ettiği bir Türklük bilinci bu şekilde teşekkül etmeye başlamıştır. Bu idrak gün geçtikçe Yahya Kemal'i sarmaya başlamış ve şiirlerine yansımıştır. Yahya Kemal'in sıkça gittiği mekânlardan biri olan Rumeli Hisarı'nın hemen arkasındaki fetih şehitlerinin medfun bulunduğu Şehitlik, şaire göre İslam cennetinin "yeşil ve nuranî bir bahçesi"dir. Fetihden bugüne kadar o bahçeye sadrazamından en fakir müminlere kadar kabile kabile ruhlar girmiştir. Şair yine gezintiye çıktığı bir günde kabirlerin arasında gezerken burma kavuklu bu taşlardan birine uzun uzun bakmış ve o metin taşın, hâlâ fetih rüyasını görüyor gibi dalgın durduğunu düşünmüştür (Beyatlı, 1992: 138).

² Burada Özellikle Albert Sorel'den gelen bir tesirle, tarih ortasında Türklüğü bulmak düşüncesi öne çıkmaktadır. Ayrıca Camille Julian'ın "Fransız milletini bin yılda Fransa'nın toprağı yarattı." şeklindeki tespiti, Yahya Kemal için ufuk açıcı olmuştur. Buradan itibaren şair, tarih ile birlikte vatan toprağı fikrini de öne çıkarmaya başlamış ve medeniyet meselesine bu çerçeveden yaklaşmıştır. Ayrıntılı bilgi için Banarlı (1960).

³ Yahya Kemal literatüründe bu düşünce "imtidâd" olarak ifadesini bulmuştur. "Değişerek gelişmek" ve "gelişerek değişmek" şeklinde özetleyebileceğimiz bu yaklaşım, temelde Bergson'un sürelerin sürekliliği fikrine dayanır. Buna göre geçmiş, an ve gelecek şeklinde tarihi parçalara ayıran bakış açısı reddedilir, bunun yerine tarihte bir "devamlılık" aranır. Burada kastedilen, Yahya Kemal'in Tanzimat Dönemiyle başlayıp yüz senedir devam etmekte olan "geçmiş inkâr" politikasını reddedip, kopan zincirin parçalarını bağlamaya çalışmasıdır. Şair, devamlılık düşüncesini âdeti:

"Ne harâbî ne harâbâtıyım
Kökü mâzide olan âtiyim"

dizeleriyle özetlenmiştir. Konuyla ilgili olarak bkz: Akyüz (1970), Emil (1998), Ayvazoğlu (1999), Orakçı (2003).

Yahya Kemal yine bir Şehitlik ziyaretinde iken kitabesinden Mahmud Çelebi isimli bir şehide ait olduğunu anladığı bir mezar taşı hakkında şunları söylemiştir:

Taşa elimle dokundum sallanıyordu. Şarkta her şeyin faniliğini hissettim. Bu taş da bütün ötekiler gibi kaybolacak! Mamâfih burada ya hain bir rüzgârın, yahud bir hain elin itmesiyle zevalini bekliyor. İstanbul için şehit düşen Mahmud Çelebi ve onun gibi şehitlerin taşları dursalar, onların yerine bizim gibi faniler fenâyâb olsalar, daha iyi olurdu. Çünkü o taşlar Türk nesillerine bizlerden fazla hayat verebilirler (Beyatlı, 1992: 89).

Yahya Kemal'in ürperti ve hatırlayışlarında türbe ve şehit mezar taşlarının etkisi sanıldığından daha büyüktür. Şair bir gün Eyüp'ün güzide ve mütefekkir gençlerine iftara gitmiş, iftardan sonra da birlikte gezmeye çıkmışlardır. "Bu gecenin hatırasını hiçbir zaman unutamayacağım" diye başladığı hatırası şu mısralarla devam etmektedir:

Eyüp'ü sabah, öğle ve akşam saatlerinde, kandil günlerinde görmüştüm. Fakat gece uhrevî bir âlemmiş. Çarşıdan geçerken teravih kılınıyordu, yol üstündeki Sokullu türbesinin pencerelerinden baktık. Avrupa'nın göbeği sayılan bir toprakta, Hristiyan doğduktan sonra, İstanbul'da dünyanın en büyük saltanatını idare ederken Müslüman olarak şehit düşen bu büyük insan, bütün hânedânıyla bu ışıklı türbede istirahat ediyor. Kendi tabutundan, kapıya kadar boy boy giden erkek ve kadın tabutları, Kâbe'ye müteveccih yatıyorlar. Pencereden bakarken önümde bir teravih kılınıyor sandım (Beyatlı, 1992: 167).

Hasılı, Yahya Kemal'in eserlerinde oluşan "şehitlik" kavramı, şairin yaşadığı bireysel ve pedagojik süreçlerin ve kaynağını buradan alan bir tarih telakkisinin neticesidir. Onun şiir evrenine yansıyan yönüyle ise şehitlik, fetih olgusu ile birlikte canlanan, oradan hareketle fethi gerçekleştirenlere hayranlık ve minnettarlık duymak şeklinde olgunlaşan bir düşüncenin tezahürüdür. Yahya Kemal'in şehitlik kavramını ele aldığı şiirleri her iki şiir kitabında da yer almaktadır.

Kendi Gök Kubbemiz kitabı altındaki Süleymaniye'de Bir Bayram Sabahı, İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar, Koca Mustafapaşa, O Rüzgâr, Bir Tepeden, Ok, 1918, Akıncı ve Mohaç Türküsü şiirlerinde; Eski Şiirin Rüzgârıyla kitabında ise Kaybolan Şehir şiirinde Üsküp'ün fethi bağlamında I. Murat, İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel, İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar, Mihriyâr, Rubai ve Otranto'nun fethini anlatan Gedik Ahmet Paşa'ya Gazel şiirleriyle Fatih Sultan Mehmet, Selimnâme'deki manzumelerle Yavuz Sultan Selim, Kıbrıs'ın fethini konu edinen Selim-i Saniye Gazel ile II. Selime ve yine pek çok gazeliyle Lale Devri'ne ve dönemin padişahı Sultan III. Ahmet'e şiirler söylenmiştir. Bu şiirlerinde kahramanlık duygusu ile birlikte pek tabii olarak şehitlik kavramı da işlenmiştir.

Yahya Kemal'in şiirlerinde şehadet anlayışı

Musikisine büyük hayranlık beslediği *İtrî*'nin başlığını taşıyan şiirinde, İtrî'nin kaynağını tarihinin kahramanlık tablolarından ve Türk toprağının güzelliklerinden beslenen sanatına methiyeler düzülürken konu önce fetihlere getirilmiştir. Olup biteni ihtiyar bir çınar ağacından öğrenmekteyiz:

Tâ Budin'den Irak'a, Mısır'a kadar
Fethedilmiş uzak diyarlardan
Vatan üstünde hür esen rüzgâr
Ses götürmüş bütün baharlardan

Fetihlere saygı ve bu çerçeveden beslenme tarzı, özellikle İstanbul'un fethine duyulan hayranlık şeklinde tecessüm etmektedir.^{4,5} Bu bağlamda *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar* şiirinde, elli üç gün süren muhasaranın sonunda fethine tanıklık eden Üsküdar'a övgüler yapılmıştır. Zira bu semt bütün kuşatmaya şahit olmuş, karadan Haliç'e sevk edilen yüz gemiyi izlemiş, adına şâhi denen büyük topun gürlemesiyle coşmuştur. O bakımdan vatanın her şehri Üsküdar'ı "gıptayla" hatırlayacaktır. Bu ulu kent, son güne gelindiğinde gözleri dolmuş şekilde tepelerden şehitleri seyretmiştir:

Görmüş İstanbul'a yüzbin meleğin uçtuğunu
Saklamış durmuş, asırlarca, hayalinde bunu

Bu dizelerde melekler, şehitler ve ervâh üzerinden bir canlandırma yapılmıştır. *Koca Mustafapaşa* şiirinde mevzu yine İstanbul'un fethine getirilmiş:

Derler; insanda derin bir yaradır köksüzlük
Budur âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük

diyerek tarihe sarılmıştır. Ardından tarih ile bugün arasındaki irtibatı tesis eden şehitler yâd edilmiştir. *Mihriyâr* şiirinde:

Beş yüz sene sonra karşınızda
İstanbul'un fethinin hayâli

diyen şairin hulyâlarında hep fetih vardır. *Hayal Beste* şiirinde, İstanbul'un alınması "Roma'nın şarkısını fetheden" bir besteye benzetilmiş; Türklüğün, talihin en korkunç dönemlerinde bile düşmanı denize döktüğü hatırlatılmıştır. Vatan topraklarının büyük bir kısmının elden çıktığı dönemlerde "bozguna fetih rüyası" gören Yahya Kemal, *İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye* Gazel'inde:

Vur Pençe-i Âlî'deki şemşîr aşkına
Gülbang-ı âsmânı tutan pîr aşkına
Ey leşker-i müfettihü'l-ebvâb vur bugün
Feth-i mübîni zâmin o tebşîr aşkına
Vur deyr-i küfrün üstüne rezk-i hilâl için
Gelmiş bu şehsüvâr-i cihângîr aşkına
Düşsün çelengi Rûm'un, eğilsün ser-i Firenk
Vur Türk'ü gönderen yed-i takdîr aşkına
Son savletinle vur ki açılsın bu sûrlar
Fecr-i hücum içindeki tekbîr aşkına

diyerek kahraman yeniçerinin Ali'nin elindeki kılıcın, duası gökleri tutan pirin, fethi haber veren müjdenin, şafak hücumunda duyulan tekbirin ve Türk'ü gönderen ilahi elin aşkına duvara vurmasını istemektedir. Böylelikle Rum'un çelengi düşecek ve Frenk'in başı eğilecektir. Şair burada kaynaklarını

⁴ Tanpınar (2001) *Yahya Kemal* kitabının "Kaynakları İyi Yoklamak" başlıklı bölümünde, şairin aslında müstakil bir fetih manzumesi oluşturmak istediğini not düşmüştür. Ancak şairin buna ömrü yetmemiştir. Gerçekleşebilseydi, belki bu şiirler *Selîmnâme*'de olduğu gibi ayrı bir başlık ve şekilde karşımıza çıkacaktı.

⁵ Yahya Kemal'e göre (1991) bütün asırların vak'aları hem tarih hem de masal gibi nakledilmiştir. Vak'aların masal kisvesi altına gözleri kamaştırması bir güzelliştir. Fakat bir istisna olmak üzere, İstanbul'un fethinde tarih masaldan daha güzel, daha büyük ve daha efsünludur. Fethin zevkine varduktan sonra insan değil masaldan, tarihi vesikalardan bile bıkmaz, ona yalnız surların taşlarını sevmek yetmektedir.

Türk ve İslam tarihinden alan unsurlarla fethin moral yönünü tahkim etmek istemiştir. Son mısradaki “Fecr-i hücum” ifadesiyle hücumda gizli olan, onunla birlikte gelecek fetih müjdesine gönderme yapılmıştır. Aydemir’e göre (2009: 24) bu orijinal bir imge olmalıdır.

Tahmis-i Gazel-i Hümayun, Sultan Reşâd’ın Çanakkale Gazeli adıyla da tanınan Gazel-i Hümayun’unun tahmisidir. O gazelde Sultan Reşâd, işgal güçlerinin deniz muharebelerinin ardından karada da geri çekilmeye başlaması üzerine sevinç ve şükür hislerini anlatmıştır. Gazel’in çok beğenilmesi üzerine dönemin pek çok sanatçısı bu esere bir tahmis kaleme almıştır. Bunlardan biri de Yahya Kemal’dir. Hatta, Çanakkale Muharebeleri ve Edebiyat adlı maddesinde Uzun (1993), bu tahmisi çok beğenen Padişahın, kendisine bir saat hediye ettiğinin rivayet edildiğini belirtmiştir (akt. Doğan ve Tıgılı, 2005). Şiirde, ehl-i İslâm’ın iki hasmı olan İngiliz ve Yunanlıların Çanakkale’ye karadan ve denizden saldırımları anlatılmıştır. Lakin imdâd-i ilâhî yetişip Türk ordusuna yardım etmiş, “kalb-i islâm’a nüfuz etmeye gelmiş” düşman bozguna uğratılmıştır.

Rûh-ı peygamberi tebşire giderken şühedâ
Millet arkanda bugün vecd ile tekbîr-serâ

Bu beyitte Yahya Kemal pek yapmadığı bir şeyi yaparak Hz. Muhammet’in ruhunu canlandırmıştır. Göğe yükselen şehitlerin ruhu, Peygamber’in makamına yükselmiş ve Ona bizzat zaferin müjdesini vermişlerdir. Mütareke döneminde yaşananların etkisiyle yazılmış olan 1918 şiirinde:

Vatanda korkulu bir rü’ya içindeyiz, gerçek
Fakat bu çok süremez, mutlaka şafak sökecek
Ateş ve kanla siler ordumuz lekeyi

diyerek “korkulu bir rüya” yaşayan Türk milletine moral vermeye çalışmıştır. Şair, “ateş” ve “kan” imgelerini kullanarak “korkulu rüya” motifini desteklediği bu dizelerinde, şafak imgesiyle fetihlere alışık olan orduya güvenini ifade etmektedir. “Kan” imgesi *Bir Tepeden* şiirinde:

Kaç fatihin altın kanı mermerle karışmış.

dizesinde de kendine yer bulmuştur. Altın rengi kanın mermerde varlığını devam ettirmesi bir sürekliliğe, yani şehitlerin kahramanlık ve fedakarlıklarının zayı olmayacağına işarettir. Burada aynı zamanda soyut olandan somut olana aktarım yapılarak duyular arası geçiş sağlanmıştır.

O Rüzgâr şiirinde “fethin rüzgarına kapılmış” fatih nesil anlatılmaktadır. Bu nesil, ufkunda duran her seddi yıkıp yeni akınlar arayan, atlarına daima yeni bir ülkede yem verme hayali kuran nesildir:

Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan
Gür bir imanla damarlarda ateşten bir kan
Birleşip böyle diyorlardı, derin bir sesle
Yeri fethetmek için gelmiş o fâtilh nesle

Devamında böyle bir neslin ruhuna vatanın dar görüneceğini, o türden ruhların daima başka bir sefer, başka ufuklar isteyeceğini işaret eder:

Böyle bir dersi alan ruha vatan dar görünür
Daima başka sefer, başka ufuklar görünür.

Selimnâme'de yer alan ve Yavuz Sultan Selim'in üç büyük seferinin konu edildiği, ilaveten bir de Sultan'ın ölümü üzerine yazılan bir mersiye'den oluşan yedi bendde de yoğun biçimde kahramanlık, fedakârlık ve buna bağlı olaral şehitlik düşüncesi işlenmiştir. Başlayış manzumesiyle toplanıp harekete geçen ordu, Üsküdar ovalarında görünmüş, *Sefer* şiiri ile Çaldıran Ovası'na ulaşma hikâyesi anlatılmıştı. *Çaldıran* manzumesinde kanlı savaş tasvirleri yer almış meydanda can verip şehitlik mertebesine ulaşmıştır:

Garkoldu hûna Rumeli Beğlerbeği'yle ceş
Üç Malkoç-oğlu eyledi bir bir fedâ-yı can

Ardından *Mercidabık* manzumesiyle Yavuzun ordusunu Suriye topraklarında bu kez Memluk ordusuyla cenk ederken görürüz. Yavuz'un son seferi Mısır topraklarına olmuştur. *Ridâniye* manzumesinde:

Gaazî vezîr-i âzamı a'dâ şehid edüp
Gûya büyük zaferden o gün aldı intikam
On Mısır'a bir Sinan bedel olmazdı ey kazâ
Şevketlü Padişâhı bu hâl etti telhkâm

Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa Çaldıran'da gazi olmuş ve o savaşta büyük yararlılıklar göstermişti. Bu kez vezir- i azam olarak savaşta yer alan Sinan Paşa Ridaniye'de şehit düşmüştür. Mısır ordusu onun katliyle intikam aldığını düşünmüştür. Şaire göre Sinan Paşa o kadar değerlidir ki on Mısır ülkesi kendisine bedel olmayacaktır ve bu nedendir ki, bu hâl Sultan Selim'i sonsuz bir acı içinde bırakmıştır.

Türklük, vatan, tarih, fetih, iman ve şehadet gibi ulvî kavramların birlikte ve iç içe ele alındığı *Süleymaniye'de Bayram Sabahı* şiirinde, açılan manevi bir kapıdan "ulu mâbed" in içine ruh orduları girmeye başlamıştır. Bunlar:

Hava boydan boya binlerce hayaletle dolu...
Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir,
O seferlerle açılmış nice yerlerdendir.
Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya
Giriyor, birbiri ardınca, ilâhî yapıya
Tanrının mabedi her bir taraftan doluyor
Bu saatlerde Süleymaniye tarih oluyor.

Burada eski seferlerden ve o seferlerle açılan nice yerlerden gelen şehitlerin ruhu, bayram sabahı mabede doluşmakta, açılan o manevi kapıdan içeri girenlerle camide hazır bulunanları ervâhı birbirine karışmaktadır. Böylece Yahya Kemal'in hep hayalini kurduğu tarihsel bütünleşme, yani imtidâd gerçekleşmektedir. Bir başka şiiri olan *Üsküdar'ın Dost Işıkları* şiirinde şair burada oluşan iklimle

Gönlüm, dilim, kanım ve mizacımla sizden'im
Dünya ve ahirette vatandaşlarım benim

diyerek tarih ve vatan toprağı kavramlarının üretimi olan milletleşme sürecine dikkati çekmektedir. Şehitlik kavramının en geniş şekilde ele alındığı şiirlerden biri olan *Akıncı* şiirinde:

Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla
Cennette buğu gülleri açmış görürüz de
Hâlâ o kızıl hatıra titrer gözümüzde

Ak tolgalı beylerbeyinin “ilerle” komutuyla “şimşek gibi” atılıp Tuna'nın diğer tarafına geçen “bin atlı”nın destanı olan bu şiirde, şehadet kavramı üzerinden ölüm güzellemesi yapılmıştır. Atlılar yerden yedi kat arşa kanatlanmıştır. İslam inancına göre cennette çıkılabilecek en yüksek mertebeye varan şehitler orada Peygamberlere eş değerdedir. Cennette kırmızı gülleri gören şair, gülün renginden hareketle çocuklar gibi şen oldukları şehadet gününü hatırlamaktadır. *Mohaç Türküsü* şiirinde ise:

Bir bir açılırken göğe, son def'a yarıştık
Allah'a giden yolda meleklerle karıştık
Geçtik hepimiz dört nala cennet kapısından
Gördük ebedi cedleri bir anda yakından
Bir bahçedeyiz şimdi o şehitlerle beraber
Bizler gibi ölmüş o yiğitlerle beraber

Zengin savaş tasvirlerine yer verilen bu şiirde, Macarlarla Mohaç ovasında yapılan savaşta ön safta yer alan yüz kahraman atlının serüvenine yer verilmiştir. Ufukta uçmak umudunu taşıyan atlıların öne atılmasıyla başlayan taarruzda, at kişnemeleri bütün ovayı canlandırmıştır. Ardından atlılar bir bir göğe yükselmeye başlamış, Allah'a giden bu yolda meleklerle karışmışlardır. Derken cennet kapıları açılmış, yiğitler aynı şevkle içeri girdikten sonra orada atalarını görmeye başlamışlardır. Şimdi hep beraber cennette mutlu bir şekilde yaşayacaklardır. *26 Ağustos 1922* ismini taşıyan şiirinde:

Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi.
Senin uğruna ölen ordu, budur yâ Rabbi.
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın,
Galib et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın

Bu dörtlükte vecd içinde Rabbine seslenen şair, uğruna ölen şehitleri takdim etmektedir. Kurtuluş Savaşı'nın en çetin bir döneminde ordu taarruza geçmiştir. Bu orduyu asıl değerli kılan, İslam'ın toplayabileceği son ordu olmasıdır.

Sonuç

Yahya Kemal Beyatlı'nın şiir evreninde yoğun bir biçimde milli romantizmin izlerini görmekteyiz. Her iki şiir kitabında konusunu tarihten alan kahramanlık ve fedakârlık şiirlerine bolca rastlanmaktadır. Bu şiirlerde İslamî bir terminoloji olan şehitlik kavramı sıkça vurgulanmıştır. *Kendi Gök Kubbemiz* kitabı altındaki *Süleymaniye'de Bir Bayram Sabahı*, *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar*, *Koca Mustafapaşa*, *O Rüzgâr*, *Bir Tepeden*, *Ok, 1918*, *Akıncı* ve *Mohaç Türküsü* şiirlerinde; *Eski Şiirin Rüzgârıyla* kitabında ise *Selîmnâme* başlığı altında Sultan Selim ve dönemindeki fetihlerin anlatıldığı bendelerde, Malazgirt'ten Mohaç ovasındaki taarruzlara, oradan İstanbul'un alınmasına kadar uzanan bir çizgide fetih savaşlarında ve Çanakkale'den Kurtuluş Savaşı'nı anlatan manzumelerinde hep aynı romantik bakış açısı görülmektedir.

Onun eserlerinde Malazgirt'ten Kurtuluş Savaşı'na uzanan bir çizgide Türk tarihine duyulan hayranlığın izleri bulunmaktadır. Bu hayranlığım tezahürü olarak kimi zaman bir padişaha, kimi zaman bir paşaya veya başka bir devlet adamına, bazen de isimsiz sade bir yiğite veya orduya şiirler yazmıştır. Gazi ve şehit olanların emekleri yâd edilmiş, onların kahramanlık ve fedakâlıklarına minnet duyulmuştur. Nihayetinde üzerinde yaşadığımız toprak, onların tertemiz kanlarıyla karılıp bugünlere ulaşarak ve vatan haline gelmiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Yahya Kemal'in tefekkür dünyasında şehitlik telakkisi, dinsel bir mesele olmaktan çok Türklüğü tahkim eden milli bir kavram olarak teccüm etmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, K. (1970). *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Doğuş .
- Aydemir, Y. (2009). "Yahya Kemal: Geleneği Geliştiren, Dönüştüren Şair", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, s. 1-28.
- Ayvazoğlu, B. (2003). *Yahya Kemal Eve Dönen Adam*, İstanbul: Ötüken.
- Banarlı, N S. (1960). *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü.
- Banarlı, N S. (1965). "Yahya Kemal'in Tarih Düşünceleri", *Hayat Tarih Mecmuası*, 11, s. 4-18.
- Beyatlı, Y K. (1974). *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Beyatlı Y K. (1991). *Tarih Musâhabeleri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Beyatlı Y K. (1992). *Aziz İstanbul*, Ankara: MEB.
- Beyatlı, Y K. (1995). *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi.
- Doğan, E.-Tıgılı, F. (2005). "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler", *İÜ Edebiyat Fakültesi TDE Dergisi*, C. 33, s. 41-96.
- Emil, B. (1988). *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Ankara: Akçağ.
- Okay, O. (1992) "Yahya Kemal Beyatlı" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 6, s. 35-39.
- Okay, O. (1992). "Yahya Kemal Beyatlı" maddesi, *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul: Ötüken-Söğüt Neşriyat, 11, s. 195-203.
- Orakçı, C. (2003). *Yahya Kemal Beyatlı*, Ankara: Alternatif.
- Şentürk, H. (2014). *Yahya Kemal ve Din*. İstanbul: İz.
- Tanpınar, A H. (2001). *Yahya Kemal*, İstanbul: Dergâh.
- Tanyol, C. (1985). *Türk Edebiyatında Yahya Kemal*, İstanbul: Remzi.